

KO BRANI BRANITELJE?

MEHANIZMI ZAŠTITE BRANITELJA
LJUDSKIH PRAVA

Isidora Stakić

BCBP

Mart 2025.

KO BRANI BRANITELJE? MEHANIZMI ZAŠTITE BRANITELJA LJUDSKIH PRAVA

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku
Đure Jakšića 6/5 Beograd
www.bezbednost.org

Autorka:

Isidora Stakić

Asistentkinja u istraživanju:

Aleksandra Kuzmanović

Lektura:

Alisa Radić

Dizajn:

Srđan Ilić

ISBN-978-86-6237-254-3

Mart 2025.

BCBP

Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

Sažetak:

Branitelji ljudskih prava¹ su ljudi koji samostalno ili udruženo delaju kako bi unapredili ljudska prava i osnovne slobode i izborili se za njihovu zaštitu na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Aktivnosti branitelja po pravilu se suprotstavljaju interesima moćnih, bilo da je reč o vladama ili privatnim korporacijama, te im je zbog toga potrebna zaštita. Ova studija analizira pravne i institucionalne instrumente zaštite branitelja na međunarodnom nivou i u šest zemalja: Kolumbiji, Meksiku, DR Kongu, Filipinima, Turskoj i Srbiji. U ovim zemljama branitelji ljudskih prava su u teškoj situaciji, u kojoj se suočavaju sa brojnim pretnjama i pritiscima – od policijske represije, preko klevetničkih kampanja do pravnog progona. Dakle, to su zemlje u kojima postoji potreba za dodatnom zaštitom branitelja, ali (još uvek) i značajan raskorak između normativne ravni i prakse. Studija pruža pregled postojećih instrumenata zaštite branitelja ljudskih prava u pomenutim državama, kao i analizu njihove efikasnosti u širem društveno-političkom kontekstu.

1. Termin „branitelji“ se u ovom tekstu koristiti u značenju koje podrazumeva i braniteljke i branitelje.

Sadržaj

Branitelji ljudskih prava i njihova međunarodna zaštita	5
Mehanizmi zaštite u okviru Ujedinjenih nacija	5
Mehanizmi Saveta Evrope	6
Model-zakon za prepoznavanje i zaštitu branitelja ljudskih prava	7
Mehanizmi zaštite branitelja ljudskih prava u pojedinim zemljama	9
Kolumbija: Obilje regulative, nedovoljno zaštite	9
Meksiko: Dobri zakoni, loša volja	12
Demokratska Republika Kongo: Krvavi minerali, ugušene slobode	13
Filipini: Bezubi tigar, neskrivena represija	15
Turska: Bezbednosni izgovori, surove kazne	17
Srbija: Državni neprijatelji, neprijateljska država	18
Umesto zaključka	22
Bibliografija	24

Branitelji ljudskih prava i njihova međunarodna zaštita

Branitelji ljudskih prava su ljudi koji, samostalno ili udruženo, preduzimaju određene aktivnosti kako bi unapredili ljudska prava i osnovne slobode i izborili se za njihovu zaštitu na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou¹. Svako ko promoviše i štiti ljudska prava – bez obzira da li je reč o političkim, građanskim, ekonomskim, socijalnim ili kulturnim pravima – može se smatrati braniteljem ljudskih prava².

Aktivnosti branitelja brojne su i raznovrsne. Oni dokumentuju kršenja ljudskih prava, informišu o kršenjima, zagovaraju određene politike i propise, pružaju pravnu i druge vrste podrške žrtvama, prate i analiziraju javne politike i njihov uticaj na ljudska prava, skreću pažnju javnosti na kršenja prava kroz različite vrste akcija u javnom prostoru, edukuju o ljudskim pravima. Branitelji ljudskih prava mogu da budu velike međunarodne organizacije, nevladine organizacije koje deluju na nacionalnom nivou, lokalne aktivističke grupe i neformalni kolektivi, ali i pojedinci.

Česta je zabluda da su branitelji ljudskih prava samo ljudi koji se time profesionalno bave: oni koji su za svoj rad u oblasti ljudskih prava plaćeni, ili rade volonterski za organizacije koje u svom nazivu imaju „ljudska prava“. Ova vrsta angažovanja nije neophodna – **branitelje definiše njihovo delovanje u odbrani ljudskih prava, bez obzira da li je ono plaćeno ili neplaćeno, formalno organizovano ili ad hoc, kao i da li se odvija tokom punog radnog vremena ili povremeno³.** Tako u branitelje spadaju zaposleni u organizacijama koje su specijalizovane za ljudska prava, ali i, na primer, novinari i advokati koji se bave i drugim pitanjima a samo povremeno ljudskim pravima, članovi sindikata, nastavnici, uzbunjivači, studenti u blokadi, članice feminističkih kolektiva, poljoprivrednici koji se bore za pravo na zemlju i mnogi drugi.

Delovanje branitelja ljudskih prava po pravilu se suprotstavlja interesima moćnih, bilo da je reč o vladama ili privatnim korporacijama, te im je zbog toga potrebna institucionalna zaštita. Značaj branitelja prepoznat je na međunarodnom nivou i od početka ovog veka počinje razvoj mehanizama njihove zaštite.

Mehanizmi zaštite u okviru Ujedinjenih nacija

Povodom pedesete godišnjice Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 1998. godine konsenzusom usvojila **Deklaraciju o braniteljima ljudskih prava.** Iako Deklaracija nije pravno obavezujuća, ona sadrži norme koje već postoje u okviru drugih, pravno obavezujućih instrumenata, a kojima se garantuje niz prava branitelja i uspostavlja obaveze država kada je reč o njihovoj zaštiti⁴. Deklaracija, na primer, potvrđuje prava na slobodno okupljanje, informisanje, udruživanje, učešće u javnim poslovima, ali i obaveze države, kao što su obaveza da štiti branitelje od nasilja i diskriminacije, da sprovodi istrage svih kršenja prava, i druge.

Od 2000. godine u okviru UN deluje **Specijalni izveštilac o položaju branitelja ljudskih prava**, čiji je mandat da u saradnji sa vladama i drugim subjektima promoviše primenu Deklaracije UN o braniteljima ljudskih prava, proučava i prati razvoj i izazove u vezi sa položajem branitelja, preporučuje strategije za unapređenje njihove zaštite, kao i da integriše rodnu perspektivu obrađujući posebnu pažnju na braniteljke ljudskih prava⁵. Specijalni izveštilac na raspolaganju ima nekoliko metoda rada: priprema godišnji izveštaj o situaciji u kojoj se nalaze branitelji ljudskih prava, ide u zvanične posete državama radi utvrđivanja činjenica i o tome piše izveštaj sa preporukama, reaguje povodom pojedinačnih slučajeva kršenja prava branitelja tako što državama o kojima je reč i drugim relevantnim akterima podnosi hitne žalbe (za saopštavanje informacija o kršenjima koja su navodno u toku) i pisma optužbe (za saopštavanje informacija o kršenjima prava koja su se već dogodila)⁶.

Pored Specijalnog izveštioaca, kao mehanizma koji je kreiran konkretno za zaštitu branitelja ljudskih prava, branitelji mogu biti tema i drugih mehanizama Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava, kao što su **Komiteti UN** koji se osnivaju radi nadzora nad primenom ratifikovanih međunarodnih konvencija, i **Univerzalni periodični pregled**, koji predstavlja redovni mehanizam nadzora poštovanja ljudskih prava u zemljama članicama.

| Mehanizmi Saveta Evrope

U okviru Saveta Evrope (SE), pitanjem zaštite branitelja ljudskih prava bavi se prvenstveno **Komesar SE za ljudska prava**, čiji je mandat definisan Rezolucijom (99) 50. Komesar ne može da postupa po pojedinačnim pritužbama, ali može da donosi zaključke i da na osnovu informacija o kršenjima ljudskih prava podstiče reforme⁷. Komesar SE sastaje se sa braniteljima ljudskih prava i predstavnicima nacionalnih institucija u državama članicama i, na osnovu pribavljenih informacija, izražava zabrinutost zbog eventualnih problema kojima su branitelji izloženi. Može da deluje putem javnih saopštenja, ali i diskretnom diplomatijom⁸.

U okviru Saveta Evrope postoji i sudska zaštita, koju sprovodi **Evropski sud za ljudska prava**. Pojedinci i organizacije mogu ovom sudu da se obrate tek kada su domaća pravna sredstva iscrpljena, ili kada se dokaže da su nedelotvorna. Primer za drugi slučaj su napadi na branitelje ljudskih prava od strane državnog aparata ili u sadejstvu sa državnim aparatom⁹. Ovo se uglavnom odnosi na teške povrede prava, kao što su povreda zabrane mučenja, neopravdano pritvaranje i kršenje prava na pravično suđenje. Međutim, Evropskom sudu se može obratiti i u drugim slučajevima, na primer kada državni organi odbijaju da postupaju po krivičnim prijavama zbog pretnji aktivistima.

Model-zakon za prepoznavanje i zaštitu branitelja ljudskih prava

Nevladina organizacija Međunarodna služba za ljudska prava (International Service for Human Rights) objavila je 2016. godine **Model-zakon za prepoznavanje i zaštitu branitelja ljudskih prava** (u daljem tekstu: Model-zakon). **Ovaj dokument državama pruža stručne smernice za implementaciju Deklaracije Ujedinjenih nacija o braniteljima ljudskih prava na nacionalnom nivou, odnosno za razvoj zakonodavstva, politika i institucija čija je svrha zaštita branitelja ljudskih prava.** Za organizacije civilnog društva, Model-zakon predstavlja novo sredstvo za promovisanje branitelja ljudskih prava i ocenu njihove zaštite¹⁰. Ovaj dokument pripreman je tokom tri godine u konsultacijama sa preko 500 branitelja iz više od 110 zemalja, a odobrilo ga je 28 vodećih svetskih pravnika i drugih stručnjaka za ljudska prava¹¹.

Model zakon ima pet odeljaka.¹² Prvi daje definiciju branitelja ljudskih prava i ističe svrhu Modela- zakona. Prema ovom dokumentu, branitelj ljudskih prava je „svako ko, individualno ili u saradnji sa drugima, deluje ili nastoji da deluje na promovisanju i zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.“ Ova definicija preuzeta je iz dokumenata Kancelarije Visokog predstavnika Ujedinjenih nacija za ljudska prava. Kada je reč o ciljevima i svrsi Modela zakona, kao glavna svrha ističe se prepoznavanje, poštovanje, zaštita, unapređenje i realizacija prava branitelja ljudskih prava, kao i afirmisanje delotvorne primene međunarodnih i drugih relevantnih pravnih instrumenata koji se odnose na branitelje ljudskih prava.

U drugom odeljku Model-zakona pobrojana su i elaborirana prava i slobode koje su ključne za branitelje ljudskih prava. To su: pravo na promovisanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda; pravo na formiranje udruženja i organizacija; pravo na traženje, primanje i korišćenje resursa; pravo na traženje, primanje i širenje informacija; pravo na razvoj i zagovaranje ideja o ljudskim pravima; pravo na komunikaciju sa nevladinim, vladinim i međuvladinim organizacijama; pravo na pristup, komunikaciju i saradnju sa međunarodnim i regionalnim telima i mehanizmima za ljudska prava; pravo na učešće u javnim poslovima; pravo na mirno okupljanje; pravo na zastupanje i zagovaranje; sloboda kretanja; pravo na privatnost; sloboda od zastrašivanja ili odmazde; sloboda od klevete i stigmatizacije; pravo na ostvarivanje kulturnih prava ključnih za razvoj ličnosti; i pravo na delotvoran pravni lek i reparacije. Ovaj odeljak bavi se i ograničenjima prava branitelja ljudskih prava, pa tako kaže da ona podležu samo ograničenjima koja su propisana zakonom, u skladu sa međunarodnim obavezama i standardima ljudskih prava, a koja su razumna, neophodna i srazmerna, i čiji je isključivi cilj zaštita prava drugih, kao i zaštita javnog reda i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

Obaveze javnih vlasti prema braniteljima ljudskih prava predmet su trećeg odeljka Modela zakona. Prema ovom dokumentu, javne vlasti obavezne su da: poštuju, promovišu i štite prava branitelja ljudskih prava, omoguće njihove aktivnosti i rad, obezbede slobodan pristup materijalima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, poštuju poverljivost izvora, i da spreče i obezbede zaštitu od zastrašivanja ili odmazde, kao i zaštitu od nezakonitog upada u prostorije. Javne vlasti takođe imaju obavezu sprovođenja istrage, obezbeđivanja delotvornog pravnog leka i reparacija, i obavezu da zastrašivanje i odmazdu učine protivzakonitim. Konačno, vlast je obavezna da promoviše i omogući obrazovanje o ljudskim pravima, sprovodi mere zaštite i pruža pomoć braniteljima ljudskih prava u inostranstvu.

Četvrti odeljak posvećen je mehanizmima za zaštitu branitelja ljudskih prava. U njemu se ističe da države treba da uspostave mehanizme ili programe za zaštitu branitelja ljudskih prava, i da za njih opredele neophodne resurse. Postoji niz mehanizama i programa (u daljem tekstu: Mehanizam) koje država može da izabere da implementira u zavisnosti od konkretnih društveno-političkih okolnosti, ali svi oni treba da budu u skladu sa određenim principima. Na primer, treba da budu razvijani i implementirani u saradnji sa braniteljima ljudskih prava i uz njihovo direktno uključivanje u rad Mehanizma; da budu nezavisni od izvršne vlasti; da imaju adekvatne i održive resurse; da razviju holistički pristup bezbednosti branitelja ljudski prava sa fokusom na posebne potrebe braniteljki; itd.

Prema Modelu zakona, glavne funkcije nacionalnog Mehanizma odnose se prvenstveno na zaštitu branitelja ljudskih prava od zastrašivanja i odmazde. U tom smislu, zadatak Mehanizma je da odmazdu i zastrašivanje spreči, da braniteljima pruži zaštitu, da doprinese istrazi i utvrđivanju odgovornosti za dela zastrašivanja ili odmazde, ali i da javno promoviše važnu ulogu koju branitelji ljudskih prava imaju u društvu. U nastavku, četvrti odeljak Modela zakona detaljnije razrađuje rad Mehanizma i navodi sledeće njegove aktivnosti: praćenje položaja branitelja, konsultacije sa njima, izradu protokola i smernica, procenu rizika, učešće u javnim raspravama o nacrtima zakona, pripremu izveštaja i preporuka, organizovanje obuka za zaposlene u javnoj upravi, informisanje javnosti, i druge. Ovaj odeljak uređuje i finansiranje Mehanizama za zaštitu branitelja, ističući da su nadležne institucije u obavezi da osnuju Fond za zaštitu branitelja ljudskih prava. Konačno, ovaj dokument propisuje da svi koji su uključeni u rad Mehanizma moraju da prođu bezbednosnu proveru, kao i obuku o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, pogotovo u vezi sa osetljivim i marginalizovanim grupama.

Međunarodna služba za ljudska prava, promovišući Model zakona, naglašava da je usvajanje nacionalnog zakonodavstva o zaštiti branitelja ljudskih prava važna mera, ali da je ona sama po sebi nedovoljna da se braniteljima obezbedi adekvatna zaštita i podsticajno okruženje. Nacionalni zakoni moraju biti praćeni političkom podrškom i adekvatnim resursima za njihovu implementaciju, i dopunjeni nizom drugih mera i preduslova uključujući nezavisno i efikasno pravosuđe, mere posebne zaštite žena braniteljki, kao i pristup međunarodnim i regionalnim mehanizmima za zaštitu ljudskih prava¹³.

Mehanizmi zaštite branitelja ljudskih prava u pojedinim zemljama

Međunarodna služba za ljudska prava prati koje su zemlje usvojile posebne zakone i razvile posebne politike i mehanizme za zaštitu branitelja ljudskih prava. Nalazi ove organizacije nedvosmisleno ukazuju na to da – upogledu normativnog uređenja te oblasti – prednjače države sa nasleđem oružanog sukoba ili sa akutnim oružanim sukobom, autoritarnim tendencijama vlasti i niskim stepenom ostvarenja ljudskih prava i sloboda¹⁴. To su zemlje u kojima su i branitelji ljudskih prava u teškoj situaciji, u kojoj se suočavaju sa brojnim pretnjama i pritiscima. Dakle, u ovim zemljama postoji potreba za posebnom regulativom, ali (još uvek) i značajan raskorak između situacije „na papiru“ i na terenu.

S druge strane su zemlje koje spadaju u razvijene demokratije. Ove države nemaju potrebu za posebnim propisima koji su namenjeni isključivo zaštiti branitelja, jer su osnovna prava i slobode koje su ključne za njihov rad – pre svega pravo slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja i pravo na bezbednost – garantovani drugim normama i institucijama. Ipak, važno je napomenuti da položaj branitelja ni u razvijenim demokratijama nije idealan, te da se mnogi od njih u poslednje vreme suočavaju sa kršenjima prava. Neki od primera su policijska represija nad učesnicima pro-palestinskih protesta¹⁵, ili gušenje slobode izražavanja feminističkih aktivistkinja koje zastupaju ideju da ženska prava moraju biti zasnovana na polu, a ne na rodnom identitetu¹⁶. I pored ovih izazova u demokratskim državama, nijedna od njih nema posebne zakone i institucije posvećene braniteljima ljudskih prava. One imaju smernice i druge instrumente za svoje diplomatske misije kojima se definiše njihov odnos prema braniteljima u zemljama domaćinima.

Ovo poglavlje sadrži analizu nacionalnih mehanizama zaštite branitelja ljudskih prava u šest zemalja – Kolumbiji, Meksiku, Demokratskoj Republici Kongu, Filipinima, Turskoj i Srbiji – tri u kojima su posebni zakoni već usvojeni, dve u kojima su u proceduri usvajanja, i jednoj u kojoj posebni zakoni i mehanizmi (još) ne postoje ni u vidu nacрта.

Kolumbija: Obilje regulative, nedovoljno zaštite

Sporazum koji je 2016. godine sklopljen između Vlade Kolumbije i Revolucionarnih oružanih snaga Kolumbije (FARC) okončao je pet decenija dug oružani sukob i doneo formalni mir. Međutim, nasilje je ubrzo poprimilo nove oblike: branitelji ljudskih prava, novinari, demobilisani borci FARC-a, zajednice starosedelaca i drugi aktivisti suočavaju se sa sveprisutnim pretnjama smrću i nasiljem¹⁷. Kolumbija je za branitelje ljudskih prava jedna od najopasnijih zemalja na svetu - u periodu od 2017. do 2022. godine, godišnje je u proseku više od 120 ljudi ubijano zbog njihove borbe za ljudska prava¹⁸.

Uprkos izloženosti ogromnim rizicima, pritiscima i napadima na život, Kolumbija ima veoma jak pokret za ljudska prava, u kojem se posebno ističu lokalne zajednice i njihova borba za pravo na zemlju, zdravu životnu sredinu, radnička, ženska i druga prava.

U ovoj zemlji je na snazi širok spektar normi, institucija i procedura za zaštitu branitelja, a – formalno posmatrano – kolumbijsko zakonodavstvo je usklađeno sa međunarodnim standardima. Ustav Kolumbije ne samo da štiti pravo na odbranu ljudskih prava, već i uspostavlja građansku dužnost da se „ljudska prava brane i promovišu kao osnova mirnog suživota“¹⁹. Kolumbija je prva država na američkom kontinentu koja je uspostavila posebnu instituciju za zaštitu branitelja – Nacionalnu jedinicu za zaštitu pri Ministarstvu unutrašnjih poslova, koja je prvenstveno fokusirana na individualnu zaštitu aktivista²⁰. *Amnesty International* identifikovao je najmanje 14 zakona, kao i niz podzakonskih akata, koji se posredno ili neposredno bave pitanjem kolektivne zaštite branitelja ljudskih prava²¹.

Kada je reč o **Nacionalnoj jedinici za zaštitu**, njena uloga je da štiti prava na život, slobodu i bezbednost pojedinaca, grupa i zajednica koji su zbog svojih aktivnosti u borbi za ljudska prava izloženi ekstremnim rizicima. Ova jedinica obezbeđuje fizičku zaštitu u vidu telohranitelja, oklopnih vozila, pancira i drugih bezbednosnih aranžmana prvenstveno za pojedince, ali i za grupe koje su izložene riziku.²² Kolumbijski branitelji ljudskih prava ukazuju na nedostatke ove vrste zaštite, ističući da su mere nekad polovične ili neosetljive na kontekst, što ograničava njihovu efikasnost. Na primer: Nacionalna jedinica za zaštitu obezbeđuje oklopna vozila, ali ne i gorivo, ili obezbeđuje pancire u delovima zemlje sa ekstremno visokim temperaturama, gde ih je faktički nemoguće nositi. Pored toga, aktivnosti Nacionalne jedinice za zaštitu u potpunosti su reaktivne – ona štiti pojedince i grupe branitelja od fizičkog nasilja, ali se ni na koji način ne bavi strukturnim uzrocima nasilja²³.

Pored ove jedinice koja funkcioniše u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, Kolumbija ima i mehanizam u okviru institucije **Zaštitnika građana – Sistem ranog upozoravanja**. To je mehanizam putem kojeg Kancelarija Zaštitnika građana prikuplja, proverava i analizira informacije o riziku od nasilja sa kojim se suočava civilno stanovništvo, bilo da je reč o posledicama oružanog sukoba ili drugim masovnim kršenjima ljudskih prava²⁴. Na osnovu prikupljenih informacija, Zaštitnik građana upozorava druge organe nadležne za zaštitu stanovništva, kako bi oni mogli međusobno da se usaglase i blagovremeno i adekvatno odgovore na rizik²⁵. Sistem ranog upozoravanja je koristan i važan, ali nije uvek efikasan. Iako je zamišljen kao prevencija, on u nekim slučajevima nije bio u stanju da prepozna rizik, te mu je delovanje bilo svedeno na dokumentovanje nasilja koje se već dogodilo²⁶. Pored toga, odgovor ostalih institucija na rana upozorenja često nije adekvatan²⁷.

Mirovni sporazum iz 2016. godine obuhvata i niz uredbi čiji je cilj ispravljanje istorijskih nepravdi u Kolumbiji, među kojima su i tri **koje se odnose na branitelje ljudskih prava**. Uredbom 2252 utvrđeno je da državni i lokalni organi vlasti, uz podršku Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva odbrane i Tužilaštva, treba da deluju kao primarno

odgovorni u **ranom otkrivanju** situacija koje predstavljaju rizik za lidere civilnog društva i branitelje ljudskih prava.²⁸ Uredbom 2124 uspostavlja se sistem za **brzo reagovanje** na rizike i pretnje, kao i koordinaciju državnog odgovora na Sistem ranog upozorenja u okviru kancelarije Zaštitnika građana²⁹. Svrha Uredbe 660 je da definiše i usvoji **sveobuhvatne mere zaštite** za zajednice i organizacije, kao i da uredi mehanizme za izgradnju poverenja između državnih institucija i lokalnih zajednica³⁰. Sve tri uredbe važne su za uspostavljanje kolektivne zaštite branitelja ljudskih prava i lokalnih zajednica. Međutim, njihova primena u praksi nailazi na brojne probleme, kao što su nedostatak resursa i odsustvo bilo kakvih pravnih ili političkih sankcija za predstavnike institucija koji ih ne sprovode.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kolumbije je u decembru 2021. godine objavilo **strateški dokument „CONPES dokument 4063“** koji iznosi javnu politiku o garancijama i poštovanju branitelja ljudskih prava i društvenih lidera³¹. CONPES dokumenti nisu pravno obavezujući, već predstavljaju smernice za izvršnu vlast. „CONPES dokumentom 4063“ utvrđuje se da u Kolumbiji postoji previše normi koje se odnose na zaštitu branitelja ljudskih prava, da mnoge od njih predstavljaju dupliranje propisa i da ne postoje jasni kriterijumi za njihovu primenu. Ovaj dokument i sam predstavlja nov propis, te ne rešava problem koji konstatuje, već mu u izvesnom smislu čak i doprinosi. Pored toga, „CONPES dokument 4063“ ne izlazi iz okvira starog pristupa zaštiti branitelja koji stavlja akcenat na fizičku i individualnu zaštitu, dok umanjuje ulogu javnih tužilaca u prekidanju ciklusa nasilja. Konačno, ovaj strateški dokument fokusiran je samo na nedržavne aktere kao potencijalne počinioce nasilja, ignorišući mogućnost da i državni akteri mogu da budu upleteni u pretnje, pritiske i napade³².

I pored brojnih pravnih normi i mehanizama zaštite, branitelji ljudskih prava u Kolumbiji i dalje se suočavaju sa nasiljem i pretnjama. Od januara do avgusta 2024. godine, Visoki predstavnik UN za ljudska prava primio je navode o 138 ubistava branitelja ljudskih prava i društvenih lidera, što je neznatan pad u poređenju sa 157, koliko je takvih bilo u istom periodu 2023. godine³³. Pored ovog, najekstremnijeg oblika nasilja, branitelji se u Kolumbiji suočavaju i sa nezakonitim obaveštajnim akcijama, koje uključuju nadzor, krađu osetljivih informacija, racije u domovima i kancelarijama aktivista, prisluškivanje, presretanje pošte i nadzor dronovima³⁴.

Prema nalazima *Amnesty International*-a, jedan od glavnih problema branitelja ljudskih prava u Kolumbiji je upravo višak propisa i mehanizama zaštite. Usvajanje zakonskih i podzakonskih akata i kreiranje mehanizama glavni je odgovor kolumbijskih vlasti na izazove u ovoj oblasti, što dovodi do dupliranja normi, odsustva njihove primene, kao i preklapanja nadležnosti različitih institucija³⁵. Drugi veliki problem je to što je odgovor države na nasilje prema braniteljima dominantno reaktivan i usmeren na obezbeđivanje fizičke zaštite, dok strukturni uzroci nasilja ostaju izvan fokusa nadležnih institucija³⁶.

Meksiko: Dobri zakoni, loša volja

Kao i Kolumbija, Meksiko je veoma opasno mesto za branitelje ljudskih prava. Prema nalazima grupe „Comité Cerezo“, tokom 2022. godine u ovoj zemlji ubijena su 22 branitelja³⁷. Na udaru pritiska i pretnji prvenstveno su oni koji se bore za pravo na zemlju, kao i za prava autohtonih zajednica, ali i mnogi drugi, poput braniteljki ženskih prava i istraživača korupcije i organizovanog kriminala. Pored napada na život, kao najdrastičnijeg vida napada, branitelji ljudskih prava i novinari izloženi su prisilnim nestancima, proizvoljnom pritvaranju, zastrašivanju, pretnjama smrću, fizičkim napadima i pravnim pritiscima putem tužbi³⁸. Nestanci su u Meksiku endemski i u njih je često umešana država³⁹. Prema izveštaju *Human Rights Watch*-a, postoje dokazi da je Vojska Meksika tokom prethodnih godina koristila špijunski softver „Pegasus“ da nezakonito špijunira branitelje ljudskih prava, novinare, opozicione političare i visoke vladine zvaničnike⁴⁰.

Meksiko je federacija koja se sastoji od 31 savezne države i glavnog grada Meksiko Sitija, i koja, kada je reč o zaštiti branitelja ljudskih prava, ima nekoliko vidova i nivoa zaštite. Na nacionalnom nivou, na snazi je Zakon o zaštiti branitelja ljudskih prava i novinara iz 2012. godine. Značajna je i presuda Vrhovnog suda pravde iz 2022. godine kojom je utvrđeno da Ustav Meksika garantuje posebno pravo na odbranu ljudskih prava. Kada je reč o saveznom nivou, njih jedanaest ima posebne zakone i mehanizme za zaštitu branitelja, osam ima zakone i druge pravne akte kojima se uređuje saradnja sa federalnim mehanizmom, dok šest ima tužilačka tela koja su posvećena ovoj nameni. U četiri savezne meksičke države nema posebne pravne zaštite branitelja, dok tri imaju samo pravnu zaštitu novinara⁴¹.

Zakon o zaštiti branitelja ljudskih prava i novinara iz 2012. godine posvećen je gotovo u celosti uspostavljanju posebnog Mehanizma zaštite, odnosno definisanju njegove strukture, nadležnosti i obaveza. Zakon utvrđuje da će se Mehanizam sastojati od Upravnog odbora, Savetodavnog veća i Nacionalne izvršne koordinacije, te detaljno uređuje sastav i funkcije ovih organa. Kao najveći organ Mehanizma, Upravni odbor je sastavljen od predstavnika državnih institucija poput Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva spoljnih poslova i Kancelarije državnog tužioca, dok se Savetodavno veće sastoji od predstavnika civilnog društva, odnosno branitelja ljudskih prava i novinara koji nadgledaju Mehanizam i šalju predstavnike u Upravni odbor. Nacionalna izvršna koordinacija odgovorna je za koordinaciju aktivnosti različitih organa⁴².

Zakon iz 2012. godine predviđa mere prevencije, mere zaštite i hitne mere zaštite, i uspostavlja princip supsidijarnosti, obavezujući Ministarstvo unutrašnjih poslova da preuzme odgovornost za sprovođenje zaštitnih mera u slučajevima kada niži nivoi vlasti nisu u stanju da pruže zaštitu, ili kada su oni povezani sa postojećom pretnjom. Zakon predviđa sankcije za državne funkcionere koji ne sprovode mere naložene od strane Mehanizma i uspostavlja žalbeni postupak za slučajeve kada se korisnik ne slaže sa odobrenim merama ili kada se te mere sprovode na nedovoljan način⁴³.

U praksi, primena ovog Zakona nailazi na probleme. Prema nalazima organizacije „Međunarodne mirovne brigade“ (*Peace Brigades International*), mere zaštite su gotovo u potpunosti svedene na policijske operacije – reaktivne su, fokusirane samo na fizičku zaštitu i neosetljive na društveni kontekst⁴⁴. Mnogi branitelji ljudskih prava žalili su se da mere ne odgovaraju vrstama rizika sa kojima se suočavaju, kao i da procene i analize rizika moraju kvalitativno da se unaprede, ali i da se znatno brže izvode kako bi odgovorile stvarnim potrebama branitelja⁴⁵. Mehanizam ima problem i sa manjkom adekvatno obučениh kadrova, a među braniteljima postoje i sumnje da finansijska sredstva koja su opredeljena za Mehanizam ne mogu stvarno da se iskoriste zbog birokratskih procedura⁴⁶. Konačno, iako državni Tužilac formalno ima bitnu ulogu u Mehanizmu, to do sada nije rezultiralo značajnijim istragama i sudskim postupcima protiv onih koji ugrožavaju branitelje i novinare, što ukazuje na činjenicu da su nezavisno pravosuđe i politička volja za procesuiranje neophodni preduslovi funkcionisanja zaštite branitelja ljudskih prava.

U Meksiku je trenutno u zakonodavnoj proceduri nacrt još jednog nacionalnog zakona koji se tiče zaštite branitelja ljudskih prava i novinara, a čija je svrha prevazilaženje nedostataka Zakona iz 2012. godine. Prema oceni Međunarodne službe za ljudska prava, ovaj nacrt sadrži gotovo sve elemente Modela zakona⁴⁷.

Demokratska Republika Kongo: Krvavi minerali, ugušene slobode

Kada je početkom 2019. godine otpočeo prvi mandat sadašnjeg kongoaskog predsednika Feliksa Čisekedija, mnogi su se ponadali da će promena vlasti doneti poboljšanje situacije po pitanju ljudskih prava u DR Kongu, uključujući i prava branitelja. Međutim, većina obećanja novog predsednika ostala je neispunjena tokom prvog mandata, te je njegov drugi mandat dočekan u zabrinjavajućim okolnostima⁴⁸. U ovoj zemlji je aktivno oko 100 naoružanih grupa i lokalnih milicija koje se sukobljavaju sa zvaničnim kongoanskim snagama, što povećava rizik od nasilja prema civilnom stanovništvu, uključujući i seksualno nasilje povezano sa konfliktom⁴⁹. Strane kompanije – ranije pretežno američke, a poslednjih godina kineske – koje eksploatišu ogromno rudno bogatstvo Konga direktno i posredno učestvuju u oružanom sukobu⁵⁰. Eskalacija konflikta do koje je došlo u januaru 2025. godine dovela je do ubistva više hiljada i raseljavanja stotina hiljada ljudi, kao i do brutalnog seksualnog nasilja. Zbog rata koji se vodi oko njih, kao i brojnih povezanih kršenja ljudskih prava, minerali Konga poznati su kao “krvavi minerali”.

Novinari i branitelji ljudskih prava u DR Kongu – uključujući aktiviste za zaštitu životne sredine, prava žena i seksualnih manjina, ali i druge koji se kritički odnose prema vlasti – trpe represiju državnih institucija DR Konga, a suočavaju se i sa pritiscima i pretnjama koje dolaze od pobunjeničkih grupa i kompanija⁵¹. Snage bezbednosti redovno upotrebljavaju nesrazmernu silu protiv mirnih demonstracija, uzrokujući teške telesne povrede i smrt demonstranata⁵². Pored toga, branitelji i novinari izloženi su pretnjama smrću, pritiscima na članove porodica, zastrašivanju, pokušajima političke kooptacije, navodi-ma da rade za pobunjeničke grupe, itd.

U DR Kongu na snazi su tri pravna akta koja se odnose na branitelje ljudskih prava, a u proceduri je i četvrti. Zakon o zaštiti i obavezama branitelja ljudskih prava iz 2023. godine je nacionalni zakon, dok su druga dva pravni akti dve kongoanske provincije – Južnog i Severnog Kivua. U ove dve oblasti koncentrisana je većina rudnih bogatstava, pa tako i oružani sukob kao i svi rizici koji ga prate. **Edikt Južnog Kivua usvojen je 2016, a Severnog Kivua 2019. godine.** Ovi pravni akti su šturi i sadrže samo neka prava iz Modela zakona, ali su značajni utoliko što su podstakli raspravu o zakonu na nacionalnom nivou koja je rezultirala njegovim usvajanjem 2023. godine⁵³.

Zakon o zaštiti i obavezama branitelja ljudskih prava iz 2023. godine nedovoljno je usklađen sa standardima koje postavlja Model zakon. Kongoanski zakon garantuje određena prava branitelja, kao što su sloboda udruživanja i okupljanja, sloboda informisanja, pravo na kritiku javnih politika i druga, ali i postavlja izvesna ograničenja. Tako poslednji stav člana 3 kaže: „Naredbom ministra nadležnog za ljudska prava koju razmatra Savet ministara utvrđuje se pod kojim uslovima branitelji ljudskih prava mogu da obavljaju svoje delatnosti“⁵⁴. Ova odredba daje široka diskreciona ovlašćenja izvršnoj vlasti i otvara vrata zloupotrebama.

Zakonom iz 2023. godine utvrđuju se ne samo prava branitelja ljudskih prava i obaveze države u pogledu njihove zaštite, nego i obaveze branitelja. Na primer, u stavu 2 člana 7 ističe se da branitelji „svoja prava i slobode ostvaruju sa punom odgovornošću, neutralnošću i nepristrasnošću, u skladu sa zakonom, javnim redom, moralom i opštim interesom“, dok se članom 17 braniteljima nameće obaveza da podnose godišnji izveštaj o radu Nacionalnoj komisiji za ljudska prava (u daljem tekstu: Komisija). Takođe, Zakon propisuje da oni branitelji koji deluju izvan formalnih organizacija moraju da se registruju kod Komisije, koja im dodeljuje identifikacioni broj i vodi registar branitelja. Ovakvo zakonsko rešenje sužava definiciju branitelja, isključujući iz nje one pojedince koji ljudska prava promovišu i brane povremeno, i kojima to nije profesija.

Zakon propisuje kazne za državne i nedržavne aktere koji ugrožavaju branitelje ljudskih prava, ali i za same branitelje. Članovi 26, 27 i 28 inkriminišu određene aktivnosti branitelja, i mogu se koristiti za direktno ili indirektno ograničavanje njihovog rada. Na primer, Zakon propisuje zatvorske i novčane kazne za „verbalno nasilje“, „ugrožavanje moralnog integriteta“, „otkrivanje uvredljivih informacija“, „namerno kršenje obaveza koje propisuju relevantne odredbe“, itd. Sve ove formulacije otvorene su za široka tumačenja, pa tako i podložne zloupotrebama.

Konačno, iako Zakon iz 2023. godine sadrži odeljak pod nazivom „Mehanizam za zaštitu branitelja ljudskih prava“, on u ovu svrhu ne uspostavlja nikakav poseban mehanizam. Izvan ovog odeljka, Zakon daje širok i neodređen mandat Nacionalnoj komisiji za ljudska prava da obezbedi primenu prava i obaveza propisanih zakonom.

Učinak Zakona iz 2023. godine nije moguće adekvatno proceniti sa ove vremenske distance. Njegove manjkavosti i nizak stepen usklađenost sa međunarodnim standardima ostavljaju širok prostor za sumnju da će ovaj pravni akt unaprediti položaj branitelja

ljudskih prava u DR Kongu. Slobode mirnog okupljanja, izražavanja i informisanja, iako garantovane ustavom i zakonima, u praksi trpe ozbiljna ograničenja koja kongoanske vlasti pravdaju razlozima bezbednosti i javnog reda, pozivajući se na oružani sukob koji se odvija na istoku zemlje. Branitelji ljudskih prava i novinari mete su ubistava, policijske brutalnosti, zastrašivanja, cenzure, neosnovanih tužbi i mnogih drugih pritisaka i pretnji. Jedan od glavnih razloga ovakvog stanja je neefikasno i korumpirano pravosuđe⁵⁵. Advokati koji zastupaju branitelje ljudskih prava u sudskim postupcima često su i sami mete pritisaka i zastrašivanja. Mnogi dokumentovani zločini prema aktivistima, uključujući ubistva, prolaze nekažnjeno zbog korupcije u pravosuđu, sporosti sudova i njihove podložnosti političkom uticaju. Problemi pravosudnog sistema, kao i kritična bezbednosna situacija prouzrokovana oružanim sukobom, govore u prilog tome da unapređenje položaja branitelja ne zavisi samo od usvajanja posebnih zakona, nego i od rešavanja širih društvenih problema i kriza.

Filipini: Bezubi tigar, neskrivena represija

Globalna mreža organizacija civilnog društva „CIVICUS“ od 2017. godine prati stanje sloboda udruživanja, mirnog okupljanja i izražavanja u 198 zemalja i teritorija širom sveta, i njihova civilna društva rangira koristeći se sledećom skalom: otvoreno–suženo–opstruirano–suzbijeno–zatvoreno. Na osnovu monitoringa „CIVICUS“-a za 2023. godinu, stanje građanskog društva na Filipinima ocenjeno je kao „suzbijeno“⁵⁶. Branitelji ljudskih prava i novinari u ovoj zemlji mete su pritisaka i napada, ubistava i prisilnih nestanaka, kao i hapšenja i pritvaranja – često na osnovu izmišljenih optužbi⁵⁷. Prema oceni *Human Rights Watch*-a, Filipini su jedna od najopasnijih zemalja u Aziji za aktiviste za zaštitu životne sredine, aktiviste iz autohtonih zajednica, kao i one koji brane pravo na zemlju⁵⁸. Branitelji ljudskih prava se napadaju i kroz pravosudni sistem – mnogi se suočavaju sa politički motivisanim optužbama za klevetu i druga krivična dela⁵⁹. Sve ovo dešava se u kontekstu sukoba između Vlade Filipina i komunističkih pobunjenika koji traje već pola veka.

Kada je reč o oblasti zaštite branitelja ljudskih prava, Filipini su poznati po ozloglašenoj praksi „**crveno označavanje**“ („**red-tagging**“) koja predstavlja javno označavanje aktivista i medijskih radnika kao terorista i komunista, tj. pripadnika Nove narodne armije (NPA), komunističke oružane grupe koja je na Filipinima aktivna od 1969. godine⁶⁰. „Crveno označavanje“ sprovode vodeći političari i pripadnici bezbednosnih službi, koristeći za to onlajn platforme poput Fejsbuka, putem kojih targetiraju i difimiraju prvenstveno mlade aktiviste – učesnike studentskih protesta i druge. Ovom praksom predstavnici države izjednačavaju aktiviste sa naoružanim pobunjenicima, čime legitimizuju dalja ozbiljna kršenja njihovih ljudskih prava, uključujući nadzor, zastrašivanje, ali i proizvoljna hapšenja i prisilne nestanke⁶¹. „Crveno označavanje“ omogućeno je i podstaknuto nepreciznim i manjkavim anti-terorističkom zakonodavstvom koje bezbednosnim službama daje određene ruke za kršenje ljudskih prava pod izgovorom suzbijanja terorizma⁶².

Filipini u parlamentarnoj proceduri imaju dva predloga zakona koja su posvećena zaštiti branitelja ljudskih prava: **Zakon za promociju i zaštitu prava branitelja ljudskih prava** iz 2018. i **Zakon o zaštiti branitelja ljudskih prava** iz 2022. godine. Predlog zakona iz 2018. utvrđuje značaj uloge branitelja ljudskih prava i eksplicitno garantuje njihova prava na udruživanje, korišćenje resursa, informisanje, zagovaranje ideja ljudskih prava, mirno okupljanje, učešće u javnim poslovima, privatnost, slobodu kretanja, kao i druga prava i slobode⁶³. Pored toga, predlog zakona definiše i obaveze države, kao na primer: obavezu da poštuje, štiti i promovira prava branitelja, da obezbedi podsticajno okruženje za njihov rad, i da spreči zastrašivanja i odmazde⁶⁴. Ovaj pravni akt uspostavlja mandat već postojeće **Komisije za ljudska prava Filipina** da deluje kao mehanizam zaštite branitelja ljudskih prava, te da u tu svrhu u svim svojim regionalnim kancelarijama oformi timove pravnika i drugih stručnjaka koji će se baviti slučajevima branitelja.⁶⁵

Predlog zakona iz 2022. godine izričito priznaje neuspeh Filipina u zaštiti branitelja ljudskih prava, kao i direktnu odgovornost vlade, ističući u uvodnom delu: „Tragična situacija u kojoj se nalaze filipinski branitelji ljudskih prava rezultat je nemilosrdnog progona koji sprovodi vlast“⁶⁶. Ovaj akt potvrđuje garancije prava i obaveza iz Zakona iz 2018. godine, ali ih i dopunjuje i razrađuje, stavljajući akcenat na državne organe kao potencijalne počiniocce povreda ljudskih prava aktivista. Između ostalog, predlog zakona iz 2022. godine uvodi obavezu kažnjavanja zastrašivanja i odmazde kao krivičnih dela, obavezu javnih vlasti da se uzdrže od pogrdnog i neosnovanog etiketiranja aktivista (navodeći praksu „crvenog označavanja“ kao primer), kao i obavezu vlasti da ne učestvuju u kršenju ljudskih prava – što je implicitno svakom demokratskom poretku, ali je u ovom dokumentu navedeno i eksplicitno⁶⁷. Pored toga, predlog zakona iz 2022. godine uspostavlja novi mehanizam koji je posvećen isključivo braniteljima – **Komitet za zaštitu branitelja ljudskih prava**, i uređuje pitanja koja se tiču njegovog sastava, mandata i funkcija⁶⁸.

Međunarodna služba za ljudska prava ocenjuje da su dva filipinska predloga zakona posvećena zaštiti branitelja ljudskih prava gotovo identična Modelu zakona, odnosno da pokrivaju sve najvažnije elemente koje Model zakona sadrži, a da predlog zakona iz 2022. godine u nekim aspektima ide čak i korak dalje⁶⁹. I pored teške situacije u kojoj se nalaze branitelji ljudskih prava na Filipinima, ovi zakoni još uvek nisu usvojeni, a proceduru usvajanja dodatno usporava činjenica da Filipini imaju dvodomi parlament.

Komisiju za ljudska prava Filipina mnogi vide kao „bezubog tigra“⁷⁰. Sami predstavnici ovog tela žalili su se na to da ostali državni organi ne sarađuju u istragama napada na branitelje ljudskih prava, kao i da Komisiji nedostaju kapaciteti, neophodna znanja i ovlašćenja za istrage slučajeva „crvenog označavanja“⁷¹. Organizacije za ljudska prava kritikovale su Komisiju zbog toga što ne uzima u obzir perspektivu aktivista, odnosno žrtava napada, ističući bojazan da ovo telo nema ni interes ni kapacitet da utvrđuje odgovornost državnih organa za kršenje prava aktivista⁷².

Prema nalazima *Amnesty International*-a, mnogi branitelji ljudskih prava sa Filipina smatraju da je za poboljšanje njihovog položaja neophodna šira društvena promena koja bi podrazumevala prekid sukoba između filipinske vlade i Nove narodne armije.

Prema mišljenju aktivista, ovaj sukob je simptom velikih ekonomskih nejednakosti koje prožimaju filipinsko društvo, a nejednakost strukturni uzrok ne samo militarizacije nego, posledično, i nasilja koje trpe branitelji ljudskih prava⁷³.

Turska: Bezbednosni izgovori, surove kazne

U Turskoj su slobode koje su ključne za delovanje branitelja ljudskih prava kontinuirano ugrožene. Vlasti ove zemlje koriste navodnu borbu protiv terorizma i pranja novca kao paravan za ograničavanje sloboda izražavanja, udruživanja i okupljanja.⁷⁴ Kritičari vlasti – bilo da je reč o braniteljima ljudskih prava, novinarima ili opozicionim političarima – na udaru su neosnovanih istraga i sudskih postupaka koji u mnogim slučajevima za posledicu imaju zatvorske kazne. Nakon tragičnog zemljotresa koji je u februaru 2023. godine pogodio Tursku odnešši više od 50.000 života, pritisak na kritičare je pojačan i najmanje 257 ljudi završilo je u zatvoru zbog javnog preispitivanja vladinog odgovora na humanitarnu katastrofu - mnogi od njih samo zbog objava na društvenim mrežama⁷⁵. Branitelji prava kurdske manjine posebno su izloženi represiji. Na primer, opozicionog poslanika i advokata za ljudska prava Sezgina Tanrikulua, koji je poznat po kritici turskih oružanih snaga i borbi za prava Kurda, državni tužilac je optužio za „unižavanje turske nacije i države“ i „javno podsticanje mržnje i neprijateljstva“⁷⁶. Pored toga, turske vlasti kontinuirano optužuju branitelje i novinare za terorizam, odnosno članstvo u terorističkim organizacijama, a od 2023. godine intenzivirane su intruzivne finansijske revizije organizacija civilnog društva⁷⁷.

Poseban problem u Turskoj predstavlja anti-terorističko zakonodavstvo, uključujući **Zakon o borbi protiv terorizma iz 1991. godine**, ali i pojedine odredbe Krivičnog zakonika i drugih pravnih akata koji se tiču bezbednosti. Zakon o borbi protiv terorizma daje preširoke definicije terorističkog akta i počinioca terorističkog akta⁷⁸. Prema ovom zakonu, upotreba fizičkog nasilja nije neophodan preduslov za definisanje nekog akta kao terorističkog, pa se tako razni vidovi mirnog protesta i javnog iskazivanja neslaganja mogu proglasiti terorizmom. Takođe, počilac terorističkog akta ne mora da bude član terorističke organizacije. Ovakvo zakonsko rešenje uklapa se u lažnu dilemu „bezbednost ili sloboda“ i znatno sužava prostor slobode, a pre svega prava na slobodu mišljenja, okupljanja i udruživanja. Posledično, hiljade branitelja ljudskih prava godišnje suočavaju se sa krivičnim progonom i drugim vrstama pritisa koje omogućava anti-teroristička legislativa koja turskim vlastima daje određene ruke za preširoka tumačenja i zloupotrebe⁷⁹.

Za razliku od ostalih do sad analiziranih zemalja, Turska je potpisnica Evropske konvencije o ljudskim pravima, te potpada pod jurisdikciju **Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP)**, koji je jedan od mehanizama zaštite koji braniteljima stoji na raspolaganju. Međutim, Turska je u više slučajeva pokazala da se ne obazire na presude Evropskog suda koje se tiču branitelja ljudskih prava. Na primer, u predmetu **Kavala protiv Turske**, Sud je, između ostalog, ustanovio da su turske vlasti tokom krivičnog gonjenja Osmana Kavale nastojale da ga učutkuju kao branitelja ljudskih prava, kao i da je

njegov pritvor bio proizvoljan i sproveden sa lošim namerama.⁸⁰ Stoga je ESLJP naložio turskim vlastima da Osmana Kavalu puste na slobodu, što Turska do danas nije učinila. Sličan je i slučaj **Demirtas protiv Turske**, u kojem je Evropski sud utvrdio da je Turska kurdskom političaru Selahatinu Demirtasu povredila prava na slobodu izražavanja, ličnu slobodu i bezbednost, kao i neka druga prava, ali je on i pored odluke ESLJP i dalje u zatvoru⁸¹.

U Turskoj je **Zakon o prepoznavanju i zaštiti branitelja ljudskih prava** trenutno u parlamentarnoj proceduri. Prema oceni Međunarodne službe za ljudska prava, ovaj predlog je skoro u potpunosti usklađen sa Modelom zakona⁸². Glavni nedostaci su to što Zakon ne priznaje eksplicitno pravo na slobodu kretanja branitelja ljudskih prava i pravo žalbe na odluke zaštitnog mehanizma, kao i to što ne propisuje da će država, u slučajevima kada nadležni organ ne želi ili nije u stanju da sprovede istragu o mogućem kršenju prava branitelja, tražiti pomoć od međunarodnih tela⁸³. Ostaje da se vidi da li će ovaj Zakon unaprediti položaj branitelja ljudskih prava i pored širih, strukturnih problema kao što su cenzura, represija kurdske manjine, problemi u pravosuđu i drugi.

| Srbija: Državni neprijatelji, neprijateljska država

Prema monitoringu mreže „CIVICUS“ koja rangira civilna društva na skali: otvoreno–suženo–opstruirano–suzbijeno–zatvoreno, Srbija ima opstruirano civilno društvo.⁸⁴ Organizacija *Freedom House* od 2020. godine Srbiju svrstava u takozvane hibridne režime – one u kojima su krhke demokratske institucije pod pritiskom autoritarnih tendencija vlasti⁸⁵. U poslednjem izveštaju ove organizacije iz februara 2025. godine, Srbija se nalazi u grupi zemalja sa najvećim padom sloboda u poslednjoj deceniji, a u kojoj su još Nikaragva, Tunis, El Salvador, Tanzanija, Niger i Hong Kong⁸⁶. Pritisci na civilno društvo u Srbiji posebno su intenzivirani od sredine 2024. godine, kao odgovor vlasti na rastuće nezadovoljstvo građana i sve masovnije proteste najpre protiv rudarenja litijuma, a zatim i protiv korupcije i nekažnjivosti. U januaru 2025. godine, Specijalna izvestiteljka UN za branitelje ljudskih prava Meri Lolor (Mary Lawlor) izrazila je zabrinutost zbog položaja branitelja ljudskih prava u Srbiji, ističući da proizvoljna hapšenja, nadzor aktivista i klevetničke kampanje moraju prestati.⁸⁷

Srbija nema posebne zakone koji su posvećeni zaštiti branitelja ljudskih prava. Međutim, slobode koje su suštinske za delovanje branitelja – slobode mišljenja i izražavanja, udruživanja, okupljanja i pravo na slobodu i bezbednost ličnosti – garantovane su brojnim pravnim normama domaćeg zakonodavstva, kao i međunarodnim konvencijama koje je Srbija ratifikovala i koje su time postale deo njenog pravnog poretka.

Sloboda mišljenja i izražavanja garantovana je članom 46 Ustava Srbije kao jedno od osnovnih ljudskih prava. Kada je reč o međunarodnim izvorima relevantnim za Srbiju, ova sloboda propisana je članom 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, kao i članom 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Sloboda izražava-

vanja može se ograničiti zakonom radi zaštite prava i ugleda drugih, javnog reda i morala, kao i nacionalne bezbednosti. Tako u Srbiji mnogi zakoni – između ostalog, Zakon o javnom informisanju i medijima, Krivični zakonik Srbije, Zakon o javnom redu i miru i Zakon o obligacionim odnosima – dozvoljavaju ograničenja slobode izražavanja.⁸⁸ Međutim, iako su ograničenja u nekim slučajevima neophodna, problem nastaje kada se ona zloupotrebe kroz arbitrarno i zlonamerno tumačenje kategorija kao što su javni moral, ugled ili nacionalna bezbednost.

Sloboda izražavanja u Srbiji ograničena je na više načina, neposredno i posredno. Najdrastičniji oblik ugrožavanja ove slobode su krivične tužbe za javno izgovorenu odnosno napisanu reč, takozvane SLAPP tužbe (Strategic Lawsuit against Public Participation). To su strateški postupci koji se vode protiv branitelja ljudskih prava – u Srbiji najčešće protiv nezavisnih medija – i u kojima onaj koji pokreće postupak zahteva naknadu štete zbog navodne povrede časti i ugleda. Ovakve tužbe po pravilu imaju male ili nikakve izgleda za uspeh, ali podnosiocima dokazivanje povrede i nije prevashodni cilj, već je cilj zastrašivanje i obeshrabrivanje onih koji se kritički odnose prema vlasti⁸⁹. Sloboda izražavanja u Srbiji ograničena je i indirektno, kroz državnu kontrolu medija putem dodele nacionalnih frekvencija, ali i novca iz državnog budžeta na konkursima za medijske projekte ili kroz oglašavanje.

Kada je reč o **slobodi okupljanja**, pored Ustava Srbije i međunarodnih akata, ova sloboda je predmet Zakona o javnom okupljanju. Zakon – u pogledu mesta okupljanja – propisuje ograničenje koje nije u skladu sa Ustavom i međunarodnim standardima, jer je dato *in abstracto*⁹⁰. Lokacija ili vreme okupljanja građana mogu biti razlog za ograničavanje samo ako je to u konkretnom slučaju neophodno radi zaštite javnog zdravlja, morala, prava drugih ili bezbednost Republike Srbije. Zakon o javnom okupljanju sadrži i druge problematične odredbe, kao što je, na primer, novija odredba (iz 2016. godine) o spontanom okupljanju koja je, paradoksalno, postala izvor sopstvene zloupotrebe. Ona je, između ostalog, dovela do toga da se aktivisti koji su se spontano okupili prekršajno gone kao organizatori neprijavljenog skupa, samo zato što su na društvenim mrežama podelili poziv na okupljanje⁹¹. Još jedan od problema je to što Zakon o javnom okupljanju propisuje visoke novčane kazne za organizatore okupljanja ukoliko neko od učesnika skupa svojim ponašanjem prekrši Zakon, što može da dovede do finansijskog iznurivanja organizacija civilnog društva i indirektnog suzbijanja slobode okupljanja⁹².

Sloboda okupljanja u Srbiji nije uvek poštovana – policija neretko, pozivajući se na bezbednosne razloge, zabranjuje mirna okupljanja. Na primer, u decembru 2023. godine zabranjen je protestni skup podrške Palestincima u Gazi koji je trebalo da bude održan u Beogradu⁹³, dok je u junu 2024. godine policija zabranila okupljanje u okviru festivala „Mirdita, dobar dan“ koji promoviše kulturno-umetničku saradnju između mladih umetnika, kulturnih radnika i mirovnih aktivista iz srpske i albanske zajednice Srbije i Kosova⁹⁴. Pored zabrana skupova, slobodu okupljanja ugrožava i to što policija na mirnim okupljanjima često primenjuje prekomernu silu, o čemu će biti reči u nastavku.

Sloboda udruživanja je sloboda svakog pojedinca da zajedno sa drugima osniva udruženja i kroz njih sprovodi aktivnosti koje su dozvoljene zakonom. U Srbiji je sloboda udruživanja, pored Ustava i ratifikovanih međunarodnih instrumenata, uređena i Zakonom o udruženjima, koji propisuje da je udruženje „dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija zasnovana na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovana radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja i interesa, koji nisu zabranjeni Ustavom ili zakonom“⁹⁵. Sloboda udruživanja ograničena je propisivanjem nedozvoljenih ciljeva udruživanja, a to su nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje ljudskih prava, ugrožavanje teritorijalnog integriteta Srbije, i izazivanje mržnje i netrpeljivosti prema određenoj društvenoj grupi. Zakon o udruživanju je na papiru usklađen sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava, ali njegova primena u praksi nailazi na brojne probleme.

I pored toga što Zakon propisuje nedozvoljene ciljeve udruživanja, u Srbiji su aktivna udruženja koja podstiču netrpeljivost prema manjinama, bilo da su one nacionalne, verske ili seksualne. Ova udruženja obično se predstavljaju kao patriotska, a vlast ih toleriše ili podržava. S druge strane, udruženja građana koja rade na promociji demokratije i ljudskih prava izložena su brojnim i sve intenzivnijim pritiscima državnih institucija. Klevetničke kampanje u pro-režimskim medijima, intruzivne finansijske inspekcije, najave Zakona o stranim agentima, neosnovane optužbe za krivična dela, kao i za mržnju prema Srbiji, samo su deo trenutne atmosfere u srpskom civilnom društvu⁹⁶.

Kao i ostale pobrojane slobode, **pravo na ličnu slobodu i bezbednost** u Srbiji je zagarantovano Ustavom, kao i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima. Ovo pravo podrazumeva zabranu nezakonitog i proizvoljnog lišenja slobode, a lišenje slobode detaljno je regulisano Zakonom o krivičnom postupku. Prema zakonu, osoba može da bude lišena slobode bez odluke suda – to je policijsko hapšenje, i u tom slučaju policija uhapšenog bez odlaganja sprovodi javnom tužiocu koji može da zadrži radi saslušanja najduže 48 sati od časa hapšenja⁹⁷. Lišenje slobode uz odluku suda podrazumeva da sudija za prethodni postupak donosi rešenje kojim se određuje mera pritvora i njeno trajanje, koje može biti do 30 dana, sa mogućnošću produženja⁹⁸. Dakle, lišenje slobode može da bude zakonito, ali zloupotrebe ovog ograničenja prava na slobodu i bezbednost ličnosti su brojne. Na primer, policajci u civilu se sve češće ne legitimišu prilikom hapšenja aktivista, koja izvode uz upotrebu prekomerne sile, a zadržavanje i određivanje pritvora često se vrši na osnovu proizvoljnog ili neopravdanog razloga.

Hapšenje branitelja ljudskih prava i njihovo privođenje na informativne razgovore u prostorijama Bezbednosno-informativne agencije u poslednje vreme je česta praksa bezbednosnih institucija Srbije. Aktivisti se hapse, između ostalog, zbog stavova iznetih na društvenim mrežama, pri čemu se terete za „nasilno rušenje ustavnog poretka“, što predstavlja teže krivično delo za koje je predviđena kazna od tri do 15 godina zatvora⁹⁹. Tokom 2024. godine granična policija Srbije zadržala je na graničnim prelazima više javnih ličnosti, među njima i branitelje ljudskih prava, a sve zbog kritičkog odnosa prema srpskom režimu¹⁰⁰. Učesnici protesta takođe se optužuju za

„nasilno rušenje ustavnog poretka“, kao i za „nasilničko ponašanje na javnom skupu“, a nakon hapšenja neki od njih pristaju na sporazumno priznanje krivice kako bi izbegli procesuiranje¹⁰¹.

Pored toga što nema posebne zakone o braniteljima ljudskih prava, Srbija nema ni posebna tela koja su posvećena njihovoj zaštiti. Ključnu ulogu u ovoj oblasti bi trebalo da ima institucija **Zaštitnika građana**. Zaštitnik kontroliše rad organa državne uprave i drugih institucija kojima su poverena javna ovlašćenja i na taj način štiti prava svih građana, uključujući i branitelje ljudskih prava. U slučajevima kada su prava branitelja ugrožena, Zaštitnik može da interveniše, istraži prijavljene povrede, i da preporuke, ili da zahteva odgovornost od nadležnih institucija. Takođe, ova institucija može da deluje preventivno, podstičući poštovanje ljudskih prava kroz edukaciju i kontinuirani nadzor. Ipak, iako zaštitnik građana spada u nezavise institucije – tela koja su po zakonu zaštićena od uticaja izvršne vlasti – u Srbiji postoje ozbiljne sumnje u nezavisnost aktuelnog Zaštitnika građana.¹⁰², kao i evidencija njegovog nereagovanja ili neadekvatnog reagovanja u situacijama koje su zahtevale nezavisno postupanje ove institucije¹⁰³.

Umesto zaključka

Kolumbija, Meksiko, Filipini, DR Kongo i Turska geografski su udaljene zemlje sa različitim istorijama, tradicijama i političkim sistemima. Ono što im je zajedničko je to da su njihovi branitelji ljudskih prava u teškom položaju koji neretko podrazumeva i rizikovanje života. Zbog toga su ove države razvile, ili su na putu da razviju, posebne pravne instrumente i institucije za zaštitu branitelja. U Srbiji su aktivisti i nezavisni novinari u povoljnijoj situaciji, s obzirom da je rizik po njihov život i telesni integritet manji nego u ostalim analiziranim zemljama. Međutim, pritisci države na civilno društvo sve su jači i u mnogome podsećaju na prakse drugih zemalja: od korišćenja špijunskih softvera za praćenje aktivista, preko pravdanja represije bezbednosnim razlozima, do proglašavanja aktivista ekstremistima i državnim neprijateljima.

Tri od šest analiziranih zemalja imaju posebne zakone koji se tiču branitelja – Kolumbija, Meksiko i DR Kongo – ali su samo u prve dve zakoni usklađeni sa međunarodnim standardima, dok u Kongu zakon braniteljima propisuje više obaveza nego prava i daje diskreciona ovlašćenja izvršnoj vlasti. Drugim rečima, u Kolumbiji i Meksiku zaštita je potpuna „na papiru“, ali ne i u praksi, dok u Kongu ni sam zakon ne odgovara potrebama branitelja ljudskih prava. Primer Konga svedoči o tome da usvajanje posebnog zakona o braniteljima ne mora nužno da predstavlja korak napred u njihovoj zaštiti. Kolumbija i Meksiko ukazuju na širi, strukturni problem odstupanja prakse od normativnog okvira.

U četiri analizirane zemlje – Kolumbiji, Meksiku, Filipinima i DR Kongu – postoje mehanizmi zaštite branitelja u vidu nacionalnih institucija. U dve zemlje Latinske Amerike radi se o posebnim mehanizmima namenjenim posebno zaštiti branitelja, dok je na Filipinima i u Kongu mandat zaštite branitelja ljudskih prava poveren već postojećim telima – Komisijama za ljudska prava. Posebni mehanizam u Meksiku je inter-institucionalno telo koje čine predstavnici državnih organa i civilnog društva, dok Kolumbija ima više mehanizama u okviru drugih institucija – Ministarstva unutrašnjih poslova i Zaštitnika građana.

Turska i Srbija, za razliku od ostalih analiziranih država, potpadaju pod jurisdikciju Evropskog suda za ljudska prava, kojem branitelji mogu da se obrate. Međutim, primer Turske pokazuje da, i pored presuda u korist branitelja, vlasti neće uvek poštovati odluke međunarodnih tela.

Problemi koji proističu iz nesklada između normativne ravni i prakse prisutni su u svim analiziranim zemljama: stanje na terenu lošije je od proklamovane regulative. U Kolumbiji, na primer, problem je, između ostalog, to što je odgovor vlasti na izazove sa kojima se suočavaju branitelji ljudskih prava prvenstveno normativan – svodi se na usvajanje velikog broja zakona i drugih pravnih akata, što dovodi do dupliranja normi, nejasnih podela nadležnosti, pa posledično i do otežane primene normi.

Drugi problem, izražen pre svega u Kolumbiji i Meksiku, je to što su mere zaštite branitelja reaktivne, neosetljive na kontekst i svedene na fizičku, odnosno policijsku zaštitu. Ovo znači da država nastoji da reši problem pretnji kojima su izloženi branitelji tako što ih štiti fizički, na primer time što im obezbeđuje pancire, oklopna vozila i telohranitelje, dok uzroke nasilja ignoriše i zapostavlja.

U onim zemljama u kojima postoje posebna tela za zaštitu branitelja, nedostatak finansijskih resursa i obučeni kadrova jedan je od problema sa kojima se ona suočavaju. Takođe, ova tela su po pravilu „bezuba“, jer nemaju sredstva kojima bi ostale državne organe mogla da primoraju na saradnju u odbrani branitelja.

Na Filipinima i u Turskoj vlasti koriste neadekvatnu anti-terorističku legislativu, odnosno izgovor borbe protiv terorizma kako bi ograničavale slobode branitelja ljudskih prava i svih drugih kritičara vlasti, pre svega slobode govora, okupljanja i udruživanja. Situacija je slična i u DR Kongu, gde gorući oružani sukob vlastima služi kao izgovor za gušenje građanskih sloboda.

Analiza situacije u šest zemalja ukazala je i na jedan strukturni paradoks: naime, državne institucije odnosno nosioci državnih funkcija često su ti koji ugrožavaju prava branitelja ljudskih prava, što bi značilo da država branitelje treba da štiti od same sebe. Ovaj paradoks izražen je u zemljama sa niskim stepenom nezavisnosti pravosuđa, odnosno onima u kojima izvršna vlast nastoji da kontroliše formalno nezavisne institucije, kao i ostale delove društva. Konačno, nezavisno pravosuđe i odsustvo pritisaka na tužilaštvo nužni su preduslov funkcionisanja svakog sistema zaštite branitelja ljudskih prava.

Na osnovu analize možemo da zaključimo da za unapređenje položaja branitelja ljudskih prava nije dovoljno usvajanje posebnih zakona i uspostavljanje mehanizama zaštite, već je neophodna i politička volja da se oni sprovedu u praksi. U Srbiji, u okolnostima u kojima su upravo predstavnici vlasti i pro-režimskih medija ti koji najviše ugrožavaju branitelje ljudskih prava, aktivisti i nezavisni novinari ne bi nužno imali koristi od novih zakona i institucija. Njihovoj zaštiti više bi doprinela dosledna primena postojećih propisa koji štite slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja i pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Analiza situacije u drugim zemljama ukazuje i na to da posebni propisi i mehanizmi po pravilu bave simptomima, a ne i uzrocima: obezbeđuju reaktivnu i fizičku zaštitu, ali se ne bave strukturnim razlozima nepovoljnog položaja branitelja ljudskih prava. Stoga bi održivo i dugotrajno unapređenje njihovog položaja podrazumevalo šire i temeljnije reforme, uključujući uspostavljanje nezavisnog i efikasnog pravosuđa, slobodnih medija, smanjivanje ekonomskih nejednakosti, ali i kritiku vladajuće ideologije koja omogućava targetiranje aktivista kao državnih neprijatelja i bezbednosne pretnje.

Bibliografija

- 1 Generalna skupština UN, Rezolucija 53/144, *Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinaca/ki, grupa, i društvenih organa u unapređivanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda*, A/RES/53/144 (8. mart 1999), https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Defenders/Declaration/declaration_serbian.pdf.
- 2 Katarina Golubović. *Međunarodni mehanizmi zaštite branitelja ljudskih prava* (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2021), str. 5, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/06/Medjunarodni-mehanizmi-zastite-branitelja-ljudskih-prava-1.pdf>.
- 3 *Ibid*, str. 8-9.
- 4 Kancelarija Visokog predstavnika UN za ljudska prava. *Deklaracija o braniteljima ljudskih prava*, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders/declaration-human-rights-defenders>.
- 5 Kancelarija Visokog predstavnika UN za ljudska prava. *Specijalni izveštaj o položaju branitelja ljudskih prava*, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders>.
- 6 Kancelarija Visokog predstavnika UN za ljudska prava. *Mandat Specijalnog izveštioaca UN o položaju branitelja ljudskih prava*, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders/mandate>.
- 7 Savet Evrope. *Komesar SE za ljudska prava*, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/the-commissioner/mandate>.
- 8 Golubović. *Međunarodni mehanizmi zaštite branitelja ljudskih prava*, str. 20, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/06/Medjunarodni-mehanizmi-zastite-branitelja-ljudskih-prava-1.pdf>.
- 9 *Ibid*, str 21-22.
- 10 International Service for Human Rights. *Groundbreaking Model Law to recognise and protect human rights defenders*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/resources/model-law/>.
- 11 *Ibid*.
- 12 International Service for Human Rights. *A Model Law for the Recognition and Protection of Human Rights Defenders*, 2017, https://ishr.ch/wp-content/uploads/2016/06/ISHR_resource_modellaw_2017_english.pdf.
- 13 International Service for Human Rights. *Groundbreaking Model Law to recognise and protect human rights defenders*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/resources/model-law/>.
- 14 International Service for Human Rights. *National Protection*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/>.
- 15 CIVICUS, *Repression of Palestine solidarity continues: Raids, detentions and police brutality*, 31. oktobar 2024, <https://monitor.civicus.org/explore/repression-of-palestine-solidarity-continues-raids-detentions-and-police-brutality/>.
- 16 Mana Afsari. „UN calls out intimidation of gender-critical feminists“. *UnHerd*, 23 maj 2023, <https://unherd.com/newsroom/un-calls-out-intimidation-of-gender-critical-feminists/>.
- 17 Human Rights Watch. *World Report 2023*, str. 162, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2023/01/World_Report_2023_WEBSPREADS_0.pdf.
- 18 Amnesty International. *Colombia: Hope at Risk. The Lack of a Safe Space to Defend Human Rights in Colombia Continues*. (Amnesty International, 2023), str. 3, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2023/11/AMR2372482023ENGLISH.pdf>.
- 19 Ustavni sud Kolumbije. *Ustav Kolumbije*, član 95.4, <https://www.corteconstitucional.gov.co/english/Constitucion%CC%81n%20en%20Ingle%CC%81s.pdf>.

- 20 Amnesty International. *Why Do They Want to Kill Us? Lack of Safe Space to Defend Human Rights in Colombia* (Amnesty International, 2020), str. 40, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/AMR2330092020ENGLISH.pdf>.
- 21 *Ibid*, str. 7.
- 22 *Ibid*, str. 42.
- 23 *Ibid*, str. 42-43.
- 24 Amnesty International. *Colombia: Hope at Risk*, str. 26.
- 25 *Ibid*.
- 26 *Ibid*.
- 27 Amnesty International. *Why Do They Want to Kill Us?* str. 44.
- 28 *Ibid*, str. 45-46.
- 29 *Ibid*, str. 46-47.
- 30 *Ibid*, str. 45.
- 31 Amnesty International. *Colombia: Hope at Risk*, str. 23.
- 32 *Ibid*, str. 23-24.
- 33 Human Rights Watch. *World Report 2025: Colombia*, <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/colombia#f2148f>.
- 34 ReliefWeb. *The Situation of Human Rights Defenders, Social Leaders and Communities in Colombia* (ReliefWeb, 2024), <https://reliefweb.int/report/colombia/situation-human-rights-defenders-social-leaders-and-communities-colombia-september-2024>.
- 35 Amnesty International. *Colombia: Hope at Risk*, str. 73.
- 36 *Ibid*.
- 37 Human Rights Watch. *World Report 2024: Mexico*, <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/mexico>.
- 38 Front Line Defenders, <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/mexico>.
- 39 *Ibid*.
- 40 Human Rights Watch. *World Report 2024: Mexico*, <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/mexico>.
- 41 International Service for Human Rights. *Mexico*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/mexico/>.
- 42 Narodna skupština Meksika. *REGLAMENTO de la Ley para la Protección de Personas Defensoras de Derechos Humanos y Periodistas*, DOF: 30/11/2012, https://ishr.ch/sites/default/files/documents/reglam_de_la_ley_para_la_proteccion_de_personas_defensoras_.pdf.
- 43 Peace Brigades Internacional. *Mexico Project*, https://pbi-mexico.org/fileadmin/user_files/projects/mexico/files/Mechanism/1403BriefingMechanismPBI.pdf.
- 44 *Ibid*.
- 45 *Ibid*.
- 46 *Ibid*.
- 47 International Service for Human Rights. *Mexico*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/mexico/>.

48 Manon Cabaup, Justine Henriquet i Justine Lavarde. *Human Rights Defenders on the Front Line: Shrinking space for civil society and frustrated hopes for the protection of defenders in the Democratic Republic of Congo* (The Observatory for the Protection of Human Rights Defenders, 2024), str. 8, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/human-rights-defenders-front-line-shrinking-space-civil-society-and-frustrated-hopes-protection-defenders-democratic-republic-congo>.

49 *Ibid*, str. 9.

50 Center for Preventive Action. "Conflict in the Democratic Republic of Congo". *Global Conflict Tracker*, 11. februar 2025,

<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violence-democratic-republic-congo>.

51 Cabaup et al., *Human Rights Defenders on the Front Line*.

52 *Ibid*, str. 10.

53 International Service for Human Rights. *Democratic Republic of the Congo*,

<https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/democratic-republic-of-the-congo/>.

54 Official Journal of the Democratic Republic of Congo. Act No. 23/027 of 15 June 2023 relating to the protection and responsibility of the human rights defender in the Democratic Republic of Congo, https://ishr.ch/wp-content/uploads/2025/01/DRC-HRD-Law_ENG.pdf.

55 Cabaup et al., *Human Rights Defenders on the Front Line*, str. 26-27.

56 CIVICUS. *Philippines: Harassment and criminalisation of activists persist despite concerns raised by UN rights experts*, 14. mart 2024, <https://monitor.civicus.org/explore/philippines-harassment-and-criminalisation-of-activists-persist-despite-concerns-raised-by-un-rights-experts/>.

57 *Ibid*.

58 Human Rights Watch. *Philippines: Officials 'Red-Tagging' Indigenous Leaders, Activists*, 26. januar 2023, <https://www.hrw.org/news/2023/01/26/philippines-officials-red-tagging-indigenous-leaders-activists>

59 *Ibid*.

60 Amnesty International. "I turned my fear into courage": Red-tagging and state violence against young human rights defenders in the Philippines (Amnesty International, 2024), <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2024/10/ASA3585742024ENGLISH.pdf>

61 *Ibid*, str. 6-7.

62 *Ibid*, str. 35.

63 Republic of the Philippines. *State Bill No. 1699: An Act to promote and protect the rights of human rights defenders, 2018*, <https://ishr.ch/wp-content/uploads/2024/11/Phillipines-Senate-Bill-No.-1699-HRDs-Act-of-2018.pdf>.

64 *Ibid*.

65 *Ibid*.

66 Republic of the Philippines. *House Bill No. 1699: An Act defining the rights and fundamental freedoms of human rights defenders, declaring state responsibilities, and instituting effective mechanisms for the protection and promotion of these rights and freedoms*, https://edcellagman.ph/images/2022/HRD_Protection_Bill_2022.pdf

67 *Ibid*.

68 *Ibid*.

69 International Service for Human Rights. *Philippines*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/philippines/>.

70 Amnesty International. "I turned my fear into courage", str. 49.

71 *Ibid.*

72 *Ibid.*

73 *Ibid.*, str. 51.

74 Amnesty International. *The State of the World's Human Rights 2024* (Amnesty International, 2024), str. 375-377, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2024/04/POL1072002024ENGLISH.pdf>.

75 *Ibid.*, str. 375.

76 *Ibid.*, str. 376.

77 *Ibid.*

78 OMCT SOS-Torture Network. *Briefing The on the Anti-Terrorism Law and Human Rights Defenders in Turkey*, (OMCT SOS-Torture Network, 2022), https://www.omct.org/site-resources/images/Briefing-Turkey-Counter-Terrorism_ENG.pdf.

79 *Ibid.*

80 Başak Çalı i Philip Leach. "An Explanatory Note on the Case of Osman Kavala v Turkey and the Infringement Proceedings before the Grand Chamber of the European Court of Human Rights". *Free Osman Kavala*, 9 jun 2022, <https://www.osmankavala.org/en/statements-about-osman-kavala/1714-an-explanatory-note-on-the-case-of-osman-kavala-v-turkey>.

81 Global Freedom of Expression. "Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)". *Columbia University*, <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/selahattin-demirtas-v-turkey-no-2/>.

82 International Service for Human Rights. *Türkiye*, <https://ishr.ch/defenders-toolbox/national-protection/turkiye/>.

83 *Ibid.*

84 CIVICUS. *Global Findings 2024*, https://monitor.civicus.org/globalfindings_2024/.

85 Freedom House. *Nations in Transit 2020*, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf.

86 M.J. "Fridom Haus: Srbija sedma po najvećem padu sloboda i prava". *Vreme*, 26. februar 2025, <https://vreme.com/vesti/fridom-haus-srbija-sedma-po-najvecem-padu-sloboda-i-prava/>.

87 Beta. „Izvestiteljka UN izrazila zabrinutost zbog položaja branilaca ljudskih prava u Srbiji”. N1, 17. januar 2025, <https://n1info.rs/vesti/izvestiteljka-un-izrazila-zabrinutost-zbog-polozaja-branilaca-ljudskih-prava-u-srbiji/>

88 Milena Vasić. *Pravni položaj braniteljki i branitelja ljudskih prava u Srbiji iz ugla osnovnih ljudskih prava* (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2021), str. 6-7, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/01/braniteljki-srb-web.pdf>.

89 *Ibid.*, str. 8.

90 *Ibid.*, str. 10.

91 *Ibid.*, str 12-13.

92 *Ibid.*, str. 13-14.

93 Radio Slobodna Evropa. "Zabranjen skup podrške Palestincima u Beogradu, tvrde organizatori". *Radio Slobodna Evropa*, 8. decembar 2023, <https://www.slobodnaevropa.org/a/skup-podrške-palestini-beograd-zabranjen/32722308.html>.

94 Insajder. "Kako je zabranjen Festival 'Mirdita, dobar dan': Reagovanje zvaničnika i ćutanje institucija". *Insajder*, 27. jun 2024, <https://www.insajder.net teme/kako-je-zabranjen-festival-mirdita-dobar-dan-reagovanje-zvanicnika-i-cutanje-institucija-video>.

95 Narodna skupština Republike Srbije. *Zakon o udruženjima*, „Sl. glasnik RS“, br. 51/2009, 99/2011 - dr. zakoni i 44/2018 - dr. zakon, čl. 2, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_udruzenjima.html.

96 Videti, na primer: Jelena Pejić Nikić, ur. *PrEUgovor Alarm izveštaj o napretku Srbije u klasteru 1*. (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2024), str. 28-34, https://www.preugovor.org/upload/document/preugovor_202411_alarm_sr_final.pdf.

97 Vasić. *Pravni položaj braniteljki i branitelja ljudskih prava u Srbiji*, str. 17-18.

98 *Ibid*, str. 19.

99 Pejić Nikić, *PrEUgovor Alarm*, str. 32-33.

100 *Ibid*, str. 34.

101 Videti, na primer: Al Jazeera Balkans. „Uhapšeni na protestima u Beogradu: Sporazumno priznanje krivice i pritvor“. *Al Jazeera Balkans*, 27. decembar 2023, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/12/27/uhapseni-na-protestima-u-beogradu-sporazumno-priznanje-krivice-i-pritvor>; Aleksandar Latas. „Studenti se okupili ispred zgrade suda u Novom Sadu, pušten čovek koji ih je branio uz sporazum o krivici“. *Danas*, 4. januar 2025, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/studenti-sud-sporazum/>.

102 Zora Drčelić. „Zaštitnik građana ili zaštitnik vlasti“. *Vreme*, 19. jul 2017, <https://vreme.com/vreme/zastitnik-gradjana-ili-zastitnik-vlasti/>.

103 B.G. „Zaštitnik građana: Pašaliću novi mandat, ali na osam godina“. *Vreme*, 20. april 2023, <https://vreme.com/vesti/zastitnik-gradjana-pasalicu-novi-mandat-ali-na-osam-godina/>.

BCBP Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

bezbednost.org